

Vammaisten lasten ja nuorten ja heidän perheidensä tarpeiden huomioiminen vammaispalvelulain uudistuksessa.

TURVAA
ja
TOIVOA

Sanna Ahola
Asiantuntija
Ihmisoikeuskeskus

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

LASTENSUOJELUN
KESKUSLIITTO

Lapsen etu on aina huomioitava häneen liittyvissä toimissa.

- 1. Kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.
  - Lapsen oikeuksien sopimus, 3 artikla
- Kaikissa vammaisia lapsia koskevissa toimissa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu.
  - Vammaisyleissopimus, 7 artikla

Lapsella on oikeus osallisuuteen

- Sopimusvaltiot takaavat lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeuden vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti.
- Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimita joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.
  - Lapsen oikeuksien sopimus, 12 artikla
- Sopimuspuolet varmistavat, että vammaisilla lapsilla on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä kaikissa heihin vaikuttavissa asioissa ja että heidän näkemyksilleen annetaan asianmukainen painoarvo heidän ikänsä ja kypsyytensä mukaisesti, yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa, ja että heillä on oikeus saada vammaisuutensa ja ikänsä mukaista apua tämän oikeuden toteuttamiseksi.
  - Vammaisyleissopimus, 7 artikla

Vammaisilla lapsilla on samat oikeudet kuin muillakin lapsilla

- Sopimuspuolet toteuttavat kaikki tarvittavat toimet varmistaakseen, että vammaiset lapset voivat nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.
- Vammaisyleissopimus, 7 artikla

Lapsella on oikeus turvaan, hellyyteen ja itsenäistymiseen.

- Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiensa välillä. Myös muita lapselle tärkeitä ihmissuhteita on vaalittava.
- Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta on suojeltava kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, huonolta kohtelulta ja hyväksikäytöltä.
- Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.
  - Lapsenhuoltolaki 1 §

Vammaispalvelujen merkitys lapsen oikeuksien toteutumiselle

- Vammaispalvelut edesauttavat osaltaan vammaisten lasten yhdenvertaisia oikeuksia yhteiskunnassa mm. aiemmissa dioissa kuvattujen tavoitteiden toteuttamiseksi.
- Vammaispalveluilla on merkitystä esimerkiksi lapsen mielipiteen kuulemiseen, harrastuksiin osallistumiseen, täysivaltaisena perheenjäsenenä elämiseen ja aikuiseksi kasvamiseen liittyvissä asioissa, erityisesti silloin, kun näitä turvaavia palveluja ei ole muiden lakien nojalla saatavissa.

Uusi vammaispalvelulaki annettu eduskunnalle

- Hallitus antoi vammaispalvelulakia koskevan esityksen eduskunnalle 22 syyskuuta 2022.
- Tavoitteena on, että uusi vammaispalvelulaki tulisi voimaan samalla, kun vammaispalveluiden järjestämisvastuu siirtyy kunnilta hyvinvointialueille 1.1.2023 sote-uudistuksen tullessa voimaan.
- Lakiin tulisi kolmen vuoden siirtymäaika, jolla halutaan turvata vammaisille henkilöille palveluiden jatkuvuus siirtymävaiheessa.

Vammaispalvelulakiehdotuksen arvioidut vaikutukset lapsiin

- ”Valmennus, henkilökohtainen apu, erityinen osallisuuden tuki, tuettu päätöksenteko ja asumisen tuki sekä lyhytaikainen huolenpito vaikuttavat kokonaisvaltaisesti lapsen, nuoren ja koko perheen elämään.”
- ” Tämän lain säännökset vahvistaisivat yleisesti perustuslaissa ja vammaissopimuksessa sekä lapsen oikeuksien sopimuksessa turvattuja oikeuksia. Lapsen edun turvaaminen olisi aina lähtökohta järjestettäessä lapsen palveluita. Esityksen jokaisen pykälän osalta on arvioitu erikseen, edellyttääkö lapsen oikeuksien toteutuminen erityisiä säännöksiä vai ovatko yleiset säännökset riittäviä. Joihinkin ehdotetun lain pykäliin on katsottu tarpeelliseksi ottaa erikseen lapsen oikeuksia vahvistavia säännöksiä. Esityksellä muun muassa turvataan nykyistä paremmin lapsen osallistuminen ja kuuleminen asiakasprosessissa. Tämä mahdollistaa sen arvioimisen, mikä erilaisista ratkaisuista parhaiten toteuttaa lapsen etua.”

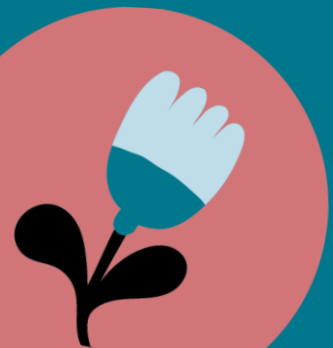
Valmennus

- Lakiin ehdotetaan säännöstä vammaisen henkilön omia voimavaroja vahvistavasta valmennuksesta. Säännöksen tavoitteena olisi vahvistaa vammaisen henkilön taitoja ja vammaisen henkilön perheen valmiuksia tukea häntä erilaisissa elämäntilanteissa.
- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada valmennusta itsenäisessä elämässä tarvittavien taitojen opetteluun, viittomakielen opetteluun ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käyttöön sekä elämän muutostilanteisiin.
- Myös vammaisen henkilön perheenjäsenille ja muille läheisille olisi järjestettävä viittomakielen opetusta ja vaihtoehtoisten kommunikaatiokeinojen käytön ohjausta sekä valmennusta vammaisen henkilön elämän muutostilanteiden tukemiseksi. Vammaisen henkilön perheelle ja läheisille voitaisiin järjestää myös muuta valmennusta silloin, kun se olisi tarpeellista vammaisen henkilön valmennuksen tavoitteiden toteutumisen kannalta.
- Valmennuksen tavoitteet ja sisältö sekä määrä, kesto ja toteutustapa olisi määriteltävä vammaisen henkilön asiakassuunnitelmassa hänen yksilöllisen tarpeensa mukaisesti. Valmennusta voitaisiin toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna taikka osana muuta palvelua.

Henkilökohtainen apu

- Henkilökohtaisena avun tarkoituksena olisi henkilön itsemääräämisoikeuden toteutuminen niissäkin tilanteissa, joissa hän tarvitsee toisen henkilön apua. Henkilökohtaisen avun järjestäminen edellyttäisi, että vammaisen henkilö kykenee itsenäisesti tai tuettuna muodostamaan ja ilmaisemaan tahtonsa avun sisällöstä.
- Henkilökohtaisella avulla ei olisi tarkoitus korvata esimerkiksi kotihoidon, kotisairaanhoidon tai terveydenhuollon palveluita. Kuitenkin henkilökohtaiseen apuun voisi osana palvelua kuulua sellaisia avustajan toteuttamia itsehoitoa vastaavia toimenpiteitä, jotka liittyvät terveyden ylläpitoon sekä pitkäaikaisen sairauden ohjeiden mukaiseen hoitoon. Hyvinvointialueen olisi annettava vammaiselle henkilölle ja tarvittaessa avustajalle näiden toimenpiteiden edellyttämää ohjausta.

Henkilökohtainen apu, jatkoa

- Hyvinvointialueen olisi toteutettava henkilökohtaista apua työntantajamallin ja palvelusetelin lisäksi vähintään yhdellä muulla henkilökohtaisen avun tuottamistavalla.
- Henkilökohtaisena avustajana voisi erityisestä syystä toimia vammaisen henkilön perheenjäsen, jos se olisi vammaisen henkilön edun mukaista.
- Alaikäisen lapsen huoltaja tai vammaisen henkilön edunvalvoja voi toimia henkilökohtaisen avustajan työntantajana vastaavin edellytyksin kuin vammaisen henkilö itse.

Erityinen osallisuuden tuki

- Erityisen osallisuuden tuen tarkoitus olisi turvata mahdollisuus osallisuuteen myös niille vammaisille henkilöille, joilla osallisuuden toteutuminen edellyttää erityisen paljon tukea.
- Erityinen osallisuuden tuki olisi toisen henkilön vammaisen henkilön tarpeiden ja toivomusten mukaisesti antamaa yksilöllistä tukea. Erityinen osallisuuden tuki sisältäisi avun sisältöön ja toteuttamistapaan liittyvää ohjausta. Tukea antavan henkilön olisi kuitenkin huolehdittava siitä, että vammaisen henkilön omaa tahtoa ja toiveita selvitetään mahdollisuuksien mukaan.
- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada erityistä osallisuuden tukea, jos hän tarvitsee sitä voidakseen pitää yhteyttä itselleen tärkeisiin ihmisiin tai voidakseen tehdä itselleen mieluisia osallisuutta edistäviä asioita. Erityistä osallisuuden tukea myönnettäisiin joko kodin ulkopuolella tapahtuvaan toimintaan tai vammaisen henkilön kotiin.
- Lakiin sisällytettäisiin säännös siitä, ketkä voisivat toimia erityisen osallisuuden tuen antajina. Erityistä osallisuuden tukea antaisi ensisijaisesti sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö taikka soveltuvan muun tutkinnon suorittanut henkilö tai toissijaisesti muuten osaamisensa puolesta tehtävään soveltuva henkilö.

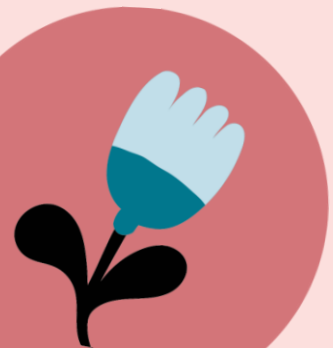
Tuettu päätöksenteko

- Tuettu päätöksenteko olisi lakiin perustuvana palveluna uusi palvelu.
- Tuetun päätöksenteon tarkoituksena olisi tukea vammaista henkilöä tekemään itse omaa elämänsä koskevia päätöksiä. Tuettu päätöksenteko sisältäisi tukihenkilön antaman tuen asioiden ymmärtämisessä, oman mielipiteen muodostamisessa ja ilmaisemisessa sekä päätösten seurausten arvioimisessa ja päätösten toteuttamisessa. Tukihenkilö ei saisi ottaa kantaa asioihin tai päättää asioita vammaisen henkilön puolesta.
- Vammaisella henkilöllä olisi oikeus saada erillisenä palveluna toteutettavaa tuettua päätöksentekoa, jos hän tarvitsee tukea omassa elämässään merkittävien päätösten tekemiseen.
- Tarvittavan tuen määrää ja toteuttamistapaa arvioitaessa olisi otettava huomioon vammaisen henkilön yksilöllinen tuen tarve, elämäntilanne sekä kommunikointikeino.
- Tukihenkilölle ei säädettäisi ammatillisia kelpoisuusvaatimuksia, mutta asiakkaan palvelukokonaisuudesta vastaavan sosiaalihuollon ammattihenkilön olisi varmistettava tukihenkilön soveltuvuus tehtävään. Vammaisen henkilön olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua tukihenkilön valintaan.

Lapsen asumisen tuki

- Vammaisen lapsen ensisijainen asuinpaikka on kotona yhdessä oman perheensä kanssa. Tämä on turvattava riittävin tukitoimin. Vammaiselle lapselle ja hänen perheelleen olisi järjestettävä sellainen yksilöllinen apu ja tuki, joka mahdollistaa lapselle hänen ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa nähden tarpeellisen hoidon ja huolenpidon, osallisuuden sekä turvallisen kasvuympäristön.
- Esteettömän asumisen tukea on järjestettävä vuoroasumistilanteissa lapsen virallisen asuinpaikan lisäksi toisen vanhemman asuntoon. Tukea on järjestettävä erityisen painavasta syystä myös palveluyksikössä olevaan asuntoon.

Lapsen asuminen kodin ulkopuolella

- Joissain tapauksissa lapsen asuminen oman perheensä kanssa ei ole mahdollista vahvankaan tuen turvin. Näissä harvinaisissa tapauksissa lapsen asumisen tuki voitaisiin järjestää ehdotetun lain perusteella silloin, kun lapsen sijoittamiseen kodin ulkopuolelle ei olisi lastensuojelulain mukaisia perusteita. Lapsen huoltajat voisivat tällöin tehdä hakemuksen lapsen asumisesta kodin ulkopuolella.
- Sosiaalityöntekijä arvioisi yhdessä huoltajien ja lapsen tarpeiden mukaista monialaista asiantuntemusta edustavien ammattilaisten kanssa, miten lapsen asuminen järjestettäisiin lapsen edun mukaisesti. Vammaisen lapsen yksilöllisen kohtelun vaatimus edellyttää, että lapsen yksilölliset ominaisuudet ja niistä johtuvat erityistarpeet otetaan huomioon palveluiden järjestämisessä ja että lapsen osallisuus turvataan.
- Tilanteissa, joissa vammaisen lapsen asuminen oman perheensä kanssa ei olisi lapsen etu huomioon ottaen mahdollista, järjestettäisiin lapsen asuminen ja tarvittavat palvelut perhehoidossa tai pienessä lasten ryhmäkodissa. Asiakasmaksulakiin lisättäisiin säännös maksusta, jonka hyvinvointialue perisi lapsen asuessa muualla kuin oman perheensä kanssa.

Lyhytaikainen huolenpito

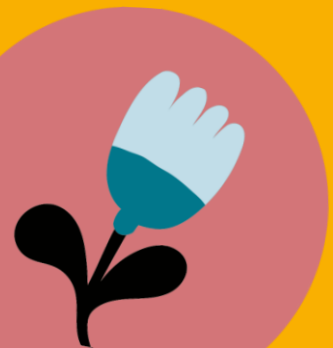
- Lyhytaikaisen huolenpidon määrästä ja toteutustavasta päätettäessä olisi otettava huomioon vammaisen henkilön avun, tuen ja huolenpidon tarve, vammaisen henkilön toivomukset sekä perheen tilanne kokonaisuudessaan.
- Lyhytaikaisella huolenpidolla täydennettäisiin sosiaalihuoltolain ja omaishoidon tuesta annetun lain säännöksiä, jotta lyhytaikaisen huolenpidon tarpeisiin voitaisiin vastata riittävästi ja vammaisen henkilön edun mukaisesti. Säännös asettaisi kyseistä palvelua tarvitsevat vammaiset henkilöt keskenään yhdenvertaiseen asemaan.
- Lyhytaikaista huolenpitoa voitaisiin toteuttaa henkilökohtaisena tai ryhmässä annettavana palveluna ja osana muuta palvelua.
- Lyhytaikaisen huolenpidon asiakkaalle järjestettäisiin palvelun toteuttamiseksi tarpeelliset kuljetukset liikkumisen tukena. Säännöksellä varmistettaisiin myös jatkossa kunnan ja hyvinvointialueen mahdollisuus tehdä yhteistyötä koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisessä siten, että hankintalain säännökset eivät estäisi sitä.

Vammaisen henkilön osallisuuden tukeminen asiakasprosessissa

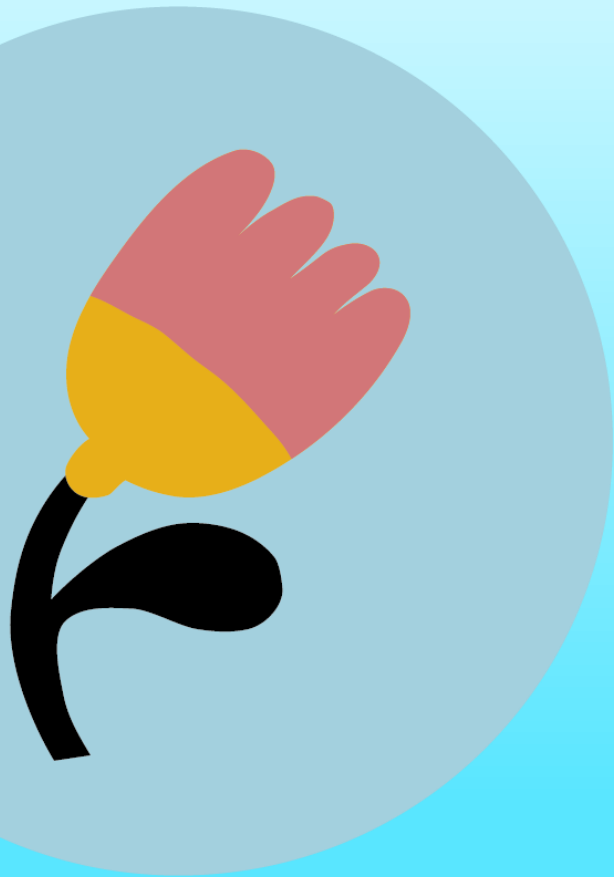
- Vammaisen lapsen osallisuuden tukemiseen asiakasprosessissa on kiinnitettävä erityistä huomiota.
- Alaikäisen asiakkaan toivomusten ja mielipiteen huomioon ottamisesta säädetään sosiaalihuollon asiakaslain 10 §:ssä.
- Lapsen ja nuoren oikeudesta saada tietoa sekä esittää mielipiteensä ja toiveensa asiassa säädetään sosiaalihuoltolain 32 §:ssä.

Päätöksenteko ja palveluiden toteuttaminen

- Sen lisäksi, mitä sosiaalihuoltolain 4 ja 5 §:ssä säädetään asiakkaan ja lapsen edusta, vammaisen henkilön palveluiden toteuttamisessa on otettava huomioon vammaisen henkilön käyttämä kieli, kommunikointitapa, kulttuuritausta, mielipide sekä osallisuus ja toimintamahdollisuudet omassa toimintaympäristössä. Lisäksi on otettava huomioon lapsen tai nuoren ikä ja kehitysvaihe.
- Palvelut on toteutettava siten, että ne turvaavat vammaisen henkilön hyvinvoinnin ja kehityksen tukien hänen voimavarojaan ja vahvuuksiaan.

KIITOS!